

Liliana Kalita, *Wybrane zagadnienia z najnowszej prozy rosyjskiej. Skrypt dla studentów I roku rosjoznawstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, ss. 188.

W lipcu 2020 roku ukazał się skrypt autorstwa doktor Liliany Kality pt. *Wybrane zagadnienia z najnowszej prozy rosyjskiej*. Książka przeznaczona została dla studentów I roku rosjoznawstwa Uniwersytetu Gdańskiego. Jednak od razu należy podkreślić, iż publikacja ta może zostać wykorzystana jako ciekawa pomoc dydaktyczna na zajęciach praktycznych również na studiach innych kierunków filologicznych, tym bardziej że została napisana w języku polskim, Autorka odwołuje się w niej do polskich przekładów wybranych tekstów rosyjskich, co, niewątpliwie, znacząco poszerza krąg jej odbiorców. Wydaje się oczywiste, że recenzowana praca szczególnie przydatna może okazać się dla studentów filologii rosyjskiej, zwłaszcza studentów studiów II stopnia, dla których stanowić ona będzie przede wszystkim cenne źródło informacji o złożonych procesach zachodzących w najnowszej literaturze rosyjskiej (tu świadomie ograniczonej tylko do twórczości prozatorskiej), ale także o przemianach dokonujących się we współczesnej Rosji, poza tym zaproponowane w skrypcie utwory do analizy i szczegółowe „zagadnienia do przemyślenia” (odnoszące się do poszczególnych tekstów) mogą stać się doskonałą inspiracją do wyboru interesujących tematów prac magisterskich, jak też inspiracją do pogłębionej refleksji nad kondycją współczesnego społeczeństwa rosyjskiego, a w szerszym kontekście – do refleksji nad kondycją współczesnego człowieka (w tym również refleksji nad sobą samym). W recenzowanej pracy czytamy bowiem: „(...) To, co pozostaje jednak nieodmiennie w polu zainteresowania współczesnych pisarzy, pozwalając im kontynuować tradycję klasyków, to człowiek i czas” (s. 57).

Można pokusić się o konstatację, iż Liliana Kalita postawiła przed sobą bardzo trudny cel, jakim jest próba przedstawienia obszernego i skomplikowanego zagadnienia, a takim z całą pewnością jest najnowsza proza rosyjska, w zwięzłej, a co najważniejsze, przystępnej dla odbiorcy formie i ta przystępność właśnie stanowi jeden z atutów recenzowanej książki. Należy bowiem pamiętać, iż mamy tu do czynienia z publikacją dydaktyczną, a w związku z tym jej założenie w gruncie rzeczy jest jednoznaczne – przede wszystkim pomóc studentom w odbiorze literatury nieznannej, trudnej, niepokojącej, kontrowersyjnej, niejednoznacznej, innowacyjnej pod względem formy, użytego języka, poruszanych problemów, a tym samym otworzyć młodych ludzi (początkujących badaczy) na nowe narracje, odmienne punkty widzenia, wprowadzić ich na ścieżkę samodzielnego myślenia, samodzielnego dokonywania ocen i formułowania własnych sądów o analizowanych utworach, innymi słowy, rozbudzić zainteresowania studentów właśnie literaturą. Pozyskiwanie nowych czytelników w dzisiejszych czasach, kiedy słowo pisane coraz powszechniej i coraz agresywniej zostaje wypierane przez obraz, jest na pewno procesem złożonym, ale przy tym niezmiernie ważnym. Do realizacji tak wyznaczonego zadania Autorka skryptu wykorzystwała swoją rozległą wiedzę o literaturze, kulturze i realiach społeczno-politycznych współczesnej Rosji, jak również wysoko rozwinięte umiejętności

dydaktyczne¹. Jako doświadczonemu wykładowcy, ale i uważnemu obserwatorowi, Lilianie Kalicie udało się więc odpowiedzieć na potrzeby swoich studentów i stworzyć specjalnie dla nich swego rodzaju przewodnik-pomocnik po świecie (a nawet, można rzec, po swoistym labiryncie) współczesnych tekstów rosyjskich².

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy jeszcze raz podkreślić, iż przygotowanie książki o najnowszej prozie rosyjskiej z myślą o studentach I roku roszoznawstwa, w zasadzie dopiero rozpoczynających swoją „przygodę” z analizą literatury rosyjskiej, nie było łatwym zadaniem. Jak przekonuje bowiem sama Autorka: „Najnowsza literatura rosyjska to zjawisko różnorodne i wielopłaszczyznowe, cechujące się (...) bogactwem propozycji gatunkowych, eksperymentów stylistycznych i podejmowanych problemów” (s. 57). Warto tu także dodać niezwykle trafne spostrzeżenia literaturoznawczynie, Katarzyny Syskiej³:

Współczesność jest domeną domysłów – prób dostrzeżenia prawidłowości we wciąż trwających procesach i nieuniknionej subiektywności, która wynika z braku dystansu do badanego materiału. Współczesna literatura rosyjska to obszar badań krytyków literackich, którzy reagują na bieżące wydarzenia, nie tworząc jednak trwałych klasyfikacji, często też weryfikują swoje wcześniejsze twierdzenia. (...)

Krytycy najnowszej literatury rosyjskiej jednogłośnie stwierdzają niemożność stosowania wobec niej tradycyjnie rozumianych pojęć kierunku, prądu czy gatunku i podkreślają jej wielogłosowość oraz eklektyzm [Syska 2015, 5, 6].

Tak więc, próbując odpowiedzieć na pytania: „co reprezentuje sobą najnowsza proza rosyjska?”, „jakie można wyróżnić w niej nurty, gatunki literackie?”, trzeba uwzględnić zjawisko „zacierania/rozmywania granic”, w szerokim tego słowa

¹ Dr Liliana Kalita pełni funkcję kierownika Zakładu Rosjoznawstwa, Literatury i Kultury Rosyjskiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego. Posiada w swoim dorobku naukowym liczne publikacje dotyczące współczesnej literatury rosyjskiej, kinematografii rosyjskiej (zob. np. *Marynarka od Burberry czy kurtka puchowa? Ubranie a ewolucja bohatera powieści Andrieja Gielasimowa «Холод»*, „Przegląd Rusycystyczny” 2020, nr 2 (170), s. 115–132; *Mieszkańcy rosyjskiej wsi wobec wyzwań postsowieckiej rzeczywistości w twórczości Iriny Mamajewej*, „Studia Rossica Posnaniensia” 2019, t. 44, nr 1, s. 189–200; *Recepcja twórczości filmowej Grigorija Czuchraja w Polsce*, „Acta Polono-Ruthenica” 2018, t. 4, nr XXIII, s. 81–90; *Dryfowanie ku szczęściu? O twórczości filmowej Borysa Chlebnikowa*, „Studia Wschodniosłowiańskie” 2017, t. 17, s. 323–332).

² We *Wstępie* Autorka wyjaśnia: „Jak pokazała praktyka, dla części studentów uniwersytecki model nauczania, oparty w dużej mierze na samodzielnym przygotowywaniu zagadnień, analizowanych następnie w grupie na zajęciach, stanowi spore wyzwanie. Dość nikła (...) w pierwszych miesiącach nauki znajomość języka rosyjskiego utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia, korzystanie z rosyjskojęzycznej literatury krytycznej (...). Problemem może stać się również odbiór zalecanej do przeczytania lektury, gdy nie wiadomo, na co warto zwrócić uwagę czytając. Z myślą o przezwycięzeniu takich właśnie trudności powstała ta książka (...)” (s. 7).

³ Zob. Syska Katarzyna, 2015, *O neosentymalnych tendencjach w najnowszej literaturze rosyjskiej*, Kraków: Wydawnictwo «Scriptum» Tomasz Sekunda.

znaczeniu⁴, trzeba uwzględnić procesy transformacji między kierunkami literackimi (a w rezultacie tych „modyfikacji” – powstanie wielu formacji poprzedzonych przedrostkami „neo-” i „post-”) i transformacji międzygatunkowych (a w efekcie – pojawienie się nowych, hybrydowych odmian gatunkowych), trzeba uwzględnić idee pluralizmu estetycznego i formotwórczego eklektyzmu. Twórczość wielu współczesnych pisarzy rosyjskich nie poddaje się jednoznacznym klasyfikacjom i sytuuje się bardzo często „gdzieś pomiędzy” wyznaczanymi przez badaczy nurtami (na przykład między realizmem a postmodernizmem, postmodernizmem a „nowym realizmem” lat zerowych XXI wieku)⁵. Autorka recenzowanej pomocy dydaktycznej musiała w związku z tym sprostać następującemu wyzwaniu twórczemu: dokonać nie tylko przemyślanej i starannej selekcji prezentowanego materiału (bo tego przecież wymaga sama formuła skryptu), ale także obrać właściwą strategię klasyfikacyjną, opartą w dużej mierze na zasadzie umowności. W omawianej pracy czytamy: „(...) Trzeba pamiętać, że wszelkie typologie, w tym dotyczące nurtów najnowszej prozy rosyjskiej⁶, mają charakter umowny i służą porządkowaniu obszernego potoku, jakim płynie do czytelnika różnorodna i niepoddająca się łatwym i jednoznacznym opisom literatura” (s. 17).

Recenzowana książka składa się z dwóch części: teoretycznej i praktycznej. Część I, zatytułowana *Literatura rosyjska po rozpadzie ZSRR*, podzielona została jak gdyby na dwa podrozdziały. W pierwszym podrozdziale, noszącym tytuł *Sytuacja literatury rosyjskiej w okresie pierestrojki*, Autorka zamieściła krótki przegląd wydarzeń historycznych, które miały miejsce w Rosji w XX wieku i które zaowocowały nie tylko znaczącymi przemianami politycznymi, ustrojowymi, społecznymi, ekonomicznymi, ale także istotnymi przeobrażeniami w dziedzinie kultury, a zatem i w obszarze literatury. Liliana Kalita skoncentrowała swoją uwagę w zasadzie na dwóch wydarzeniach, które to w sposób szczególnie wpłynęły na kształt literatury rosyjskiej, na funkcjonowanie życia literackiego w Rosji (przy czym wpłynęły w sposób zgoła odmienny). Mówimy tu o bolszewickim przewrocie w październiku 1917 roku i o transformacji ustrojowej, przebudowie Związku Radzieckiego („pierestrojce”), zapoczątkowanej w roku 1985 przez Michaiła Gorbaczowa. Dojście bolszewików do władzy pociągnęło za sobą drastyczne ograniczenie swobody słowa, zamknięcie wielu organów prasowych, wprowadzenie drakońskiej cenzury, konieczność podporządkowania się pisarzy decyzjom partyjnym i konieczność wpisania się w doktrynalne ramy realizmu socjalistycznego, obowiązującej od 1934 roku metody twórczej. Pisarze, którzy nie zaakceptowali tych nowych wytycznych, udali się

⁴ Jak konstatuje Alicja Wołodźko-Butkiewicz, znawczyni współczesnej literatury rosyjskiej: „(...) Chaos towarzyszy obecnej sytuacji literackiej – literatura elitarna przemieszała się z popularną, centralna z peryferyjną, awangardowa z tradycyjną – dominuje przy tym tendencja do «umasowienia»” – zob. Wołodźko-Butkiewicz Alicja, 2013, *Spojrzenie na prozę rosyjską. Rok 2012 i lata pobliskie*, „Slavia Orientalis” t. LXII, nr 4, s. 513.

⁵ „Literatura przestała być utożsamiana z konkretnymi szkołami, grupami i kierunkami. (...) górę wzięły pisarskie indywidualności” – zob. Borkowska Emilia, 2013, „*Russkij malczik*” – bohater współczesnej literatury rosyjskiej, „Adeptus” nr 2, s. 44.

⁶ Tu Liliana Kalita odwołuje się do wyodrębnienia w granicach literatury wysokiej dwóch wiodących nurtów: postmodernizmu i nowego realizmu.

na emigrację: albo „wewnętrzna” – pisząc wyłącznie „do szuflady”, jednak z nadzieją, że kiedyś nadejdzie „lepsze jutro” i ich utwory zostaną opublikowane, albo „zewnątrzną”, opuszczając ojczyznę w poszukiwaniu miejsca, gdzie będą mogli w pełni zachować artystyczną wolność⁷. „Pierestrojka” z hasłem „jawności” (ros. *glasnost'*) przyniosła natomiast zwiększenie zakresu swobody. Jak podkreśla Autorka skryptu, zlikwidowano cenzurę, zniesiono zapis o kierowniczej roli partii w obszarach działalności publicznej i artystycznej, przywrócono możliwość swobodnej publikacji gazet, czasopism i książek, otworzono archiwa biblioteczne z zakazaną dotychczas literaturą. 26 grudnia 1991 roku Związek Radziecki jako państwo przestał istnieć. Rozpad ZSRR zintensyfikował i zradyzalizował te wszystkie procesy, które zapoczątkowała gorbaczowowska przebudowa. W dziedzinie literatury oznaczało to w pierwszej kolejności udostępnienie czytelnikowi utworów zakazanych do tej pory przez cenzurę, a więc twórczości emigracyjnej⁸, twórczości tych autorów rosyjskich, których teksty ze względu na ich polityczną niepoprawność, ze względu na ich tematykę, wykraczającą poza dopuszczalne cenzurą ramy, nie były publikowane (to na przykład utwory Michaiła Bułhakowa, Jewgienija Zamiatina, Andrieja Płatonowa, Anny Achmatowej, Nikołaja Erdmana, Wieniedikta Jerofiejewa, Wasilija Grossmana). Autorka omawianej pracy zauważa także, iż w literaturze pojawił się nurt rozliczeniowy, nastąpiło więc odkrywanie tzw. białych plam w historii, takich jak łagry i inne represje, w tym działania władzy radzieckiej wobec pisarzy, którym utrudniano publikację, skazywano na podstawie fałszywych oskarżeń na pobyt w łagrach, a nawet skazywano na śmierć. Literaturoznawczyni Wanda Supa konstatuje: „Publikacje utworów o represjach stalinowskich, prawdziwym przebiegu i skutkach kolektywizacji rolnictwa, o procesie ateizacji, faktycznym przebiegu wojny domowej oraz drugiej wojny światowej dla publiczności literackiej były wielkim wydarzeniem, gdyż jako źródło wiedzy wyprzedzały naukę, dostarczały też czytelnikom silnych emocji i podnieć intelektualnych” [Supa 2018, 7]⁹. Można zaryzykować twierdzenie, iż kolejną fazą kontynuacji przebudowy w dziedzinie literatury (chodzi o lata 90. XX wieku, a zwłaszcza ich drugą połowę), co podkreśla Liliana Kalita, stało się wprowadzanie do czytelniczego obiegu literatury nowej (już nie tylko tej skrywanej w szufladach lub zabronionej)¹⁰, podejmującej tematy dotychczas zakazane, litera-

⁷ Liliana Kalita omawia pokrótce pięć, wyróżnionych przez badaczy, fal emigracji rosyjskiej, wskazując na główne powody opuszczenia przez obywateli kraju. W kontekście zmian dokonujących się w przestrzeni literackiej na szczególną uwagę zasługują: pierwsza fala emigracji (przypada ona na lata 1918–1922), jej przedstawiciele to m.in. Iwan Bunin, Władimir Nabokov, Gieorgij Iwanow, Gajto Gazdanow, trzecia fala emigracji, tzw. zimnowojenna (nazywana też „dysydencką”), która miała miejsce w latach 1948–1989/1990, jej przedstawiciele to m.in. Władimir Wojnowicz, Aleksandr Sołżenicyn, Josif Brodski, Jurij Drużnikow, a także czwarta fala emigracji, określana jako „ekonomiczna” (zarobkowa), która pojawiła się po roku 1991, jej przedstawiciele to m.in. Dina Rubina i Michaił Szyszkin.

⁸ Należy dodać, iż część pisarzy-emigrantów (w tym np. A. Sołżenicyn) wróciła po latach do ojczyzny; zanikł podział literatury rosyjskiej na emigracyjną i krajową.

⁹ Zob. Supa Wanda, 2018, *W kręgu problemów prozy rosyjskiej końca XX – początku XXI wieku. Tematy i konwencje*, Białystok: Wydawnictwo Prymat.

¹⁰ Trzeba tu wyjaśnić, iż właśnie od drugiej połowy lat 90. zaczyna spadać fascynacja literaturą przywróconą i rozrachunkiem z dramatyczną przeszłością.

tury, odznaczającej się różnorodnością form stylistycznych i gatunków¹¹. Autorka skryptu zwraca także uwagę na zjawisko „inwazji literatury popularnej”: początkowo na rosyjski rynek czytelniczy trafiły przekłady z literatury zachodniej (były to: beletrystyka, utwory sensacyjne, romanse dla kobiet), jednak szybko na rynku tym pojawiła się i rodzima produkcja o charakterze rozrywkowym. Jak komentuje Liliana Kalita: „(...) Rosja nadrabiała straty czytelnicze i chciała się wreszcie bawić, a nie tylko czytać tzw. mądre rzeczy” (s. 17). Trzeba pamiętać, że w warunkach globalizacji gospodarki rynkowej zmieniła się rola literatury w życiu społecznym, a książka stała się produktem, który musi się sprawdzić w twardej konkurencji z innymi towarami nabywanymi przez współczesnych konsumentów.

Drugi podrozdział I części omawianej pozycji (ten podrozdział jest bez tytułu) to najważniejsze nurty, zjawiska, tematy, tendencje, składające się na barwny obraz najnowszej literatury rosyjskiej, podane w „pigulce” – mamy tu zatem do czynienia z czytelnym hasłowym układem tekstu. Wśród omówionych „zagadnień-haseł” znalazły się: postmodernizm jako literacki „mainstream” lat 90. XX wieku, którego podstawowymi wyznacznikami są intertekstualność, gra z kulturą i jej znakami, zabawa istniejącymi już w sztuce i literaturze konwencjami, problemami, ideami, mitami, zderzenie heterogenicznych elementów literatury wysokiej i masowej; nowy realizm jako reakcja na wyczerpanie się możliwości postmodernizmu u progu XXI wieku¹² i „powrót do tradycji klasycznej, czyli powieści ideologicznej o tematyce narodowej lub do prozy obyczajowo-psychologicznej, niemal fotograficznie odzwierciedlającej życie” (s. 22)¹³; nowy sentymentalizm, łączący pierwiastki sentymentalne z naturalistycznymi lub absurdalnymi; proza kobiet, reprezentowana przez pisarki różnych pokoleń i nurtów stylistycznych, tworzące zarówno dzieła zaliczane do kultury wysokiej, jak i teksty masowego zapotrzebowania, uprawiające różne gatunki literackie (od klasycznej powieści obyczajowej po kryminał i fantastykę); pokolenie *next*, obejmujące pisarzy urodzonych w latach osiemdziesiątych XX wieku, których znamioną cechą stało się demonstracyjne odwracanie się od ideologii, problemów państwa i polityki; temat wojny w najnowszej prozie rosyjskiej – tu Liliana Kalita wyróżnia dwa nurty: jeden odwołuje się do czasów II wojny światowej, drugi natomiast – do doświadczeń wojny w Afganistanie i w Czeczenii i, jak słusznie zauważa Autorka, jest w dużym stopniu nowatorski w kontekście ujęcia tematu, bowiem wojna jawi się tu jako zjawisko całkowicie pozbawione elementu wzniosłości, jednoznacznie negatywne, patologiczne, destrukcyjnie wpływające na jednostkę¹⁴, skutkujące duchową śmiercią żołnierza; najnowsza proza historycz-

¹¹ Warto ponownie odwołać się do spostrzeżeń profesor Wandy Supy: „(...) Rosyjski odbiorca stykał się w tym okresie jednocześnie z tekstami spod znaku realizmu (z różnymi przmiotnikami), z lawiną tekstów modernistycznych i postmodernistycznych oraz z krajową i zagraniczną literaturą popularną” [Supa 2018, 9].

¹² Jak zauważa W. Supa: „(...) sądy tego rodzaju wydają się jednak przedwczesne, bowiem utwory realizujące założenia kierunku powstają nadal, a ponadto widoczny jest wpływ postmodernistycznej poetyki na realizm i inne prądy” [Supa 2018, 11].

¹³ Cyt. za: Wołodźko-Butkiewicz Alicja, 2013, *Spojrzenie na prozę rosyjską. Rok 2012 i lata pobliskie...*, s. 521.

¹⁴ Zob. Zywert Aleksandra, 2015, *Czytając Rosję: współczesna proza rosyjska w Polsce: wybrane zagadnienia*, „Acta Neophilologica” t. 17, nr 2, s. 189.

na, reprezentowana m.in. przez nurt krytyczny (pisarze dążą tu do wiernego odтворzenia biegu dziejów, podejmują kwestie historycznych błędów i wypaczeń), ale również przez autorów tzw. beletrystyki historycznej; nurt fantastyczny (szeroko omówiony przez Lilianę Kalitę) z podziałem na – fantastykę techniczną (informacyjną, zwaną też twardą fantastyką), cyberpunk (i jego odmiany: steampunk, nanopunk, dieselpunk, cybertrash), turborealizm, realizm fantastyczny (zbliżony do fantastyki socjalnej) i fantasy (bajki fantastyczne) z motywem odwiecznej walki Dobra ze Złem, w nurcie fantastyki sytuują się także utwory z gatunku horroru, Autorka wymienia również typowo rosyjskie podgatunki fantastyki, takie jak: fantastyka imperialna, fantastyka prawosławna, liberpunk; zjawisko historii alternatywnej, zwanej też alternatywą, ujmowanej przez krytykę jako podgatunek prozy historycznej, ale też jako wariant fantastyki i antyutopii; nurt postapokaliptyczny w prozie, łączony z cyberpunkiem, antyutopią czy horrorem; wyznaczniki gatunkowe antyutopii (Autorka podkreśla zasadnicze różnice między antyutopią a utopią, a także między antyutopią a dystopią); literatura popularna i jej wiodący gatunek, czyli powieść kryminalna – Liliana Kalita wymienia tu kryminał historyczny, kryminał intelektualny i kryminał „kobiocy”, w jego ramach Autorka wyróżnia z kolei kryminał milicyjny, kryminał psychologiczny, kryminał ironiczny; literatura masowa, traktowana często jako projekt wyłącznie biznesowy, obliczony na łatwą rozrywkę, reprezentowana przez takie gatunki, jak romans, powieść sensacyjno-szpiegowska czy „bojewik” (ros. боевик), formę gatunkową, charakterystyczną wyłącznie dla kultury rosyjskiej; glamour, chick lit, antyglamour – nurty masowej literatury rosyjskiej pierwszej dekady XXI wieku. Omawiając poszczególne zagadnienia, Autorka skrypcie oczywiście koncentruje swoją uwagę przede wszystkim na cechach charakterystycznych, wyróżniających dany nurt, dany rodzaj prozy, dany gatunek¹⁵, wymienia ich przedstawicieli, ale jednocześnie podkreśla hybrydyczność gatunkową, wspomniane już zacieranie granic między *high art* i *low art*, fakt, iż we współczesnej literaturze rosyjskiej rzadko występują zarówno kierunki literackie jak i gatunki w postaci czystej, stąd też większość klasyfikacji ma niejednoznaczny i umowny charakter.

Część II skryptu, zatytułowana *Materiały pomocnicze do ćwiczeń z najnowszej prozy rosyjskiej*, zawiera szkice monograficzne, poświęcone trzydziestu współczesnym prozaikom (pisarkom i pisarzom), których utwory stanowią egzemplifikację najważniejszych nurtów najnowszej literatury rosyjskiej, zaprezentowanych w rozdziale teoretycznym recenzowanej pracy. Jak komentuje Liliana Kalita: „(...) Starłam się, by teksty te były reprezentatywne dla procesu historycznoliterackiego obejmującego najnowszą prozę rosyjską i ukazywały studentom obraz współczesnej Rosji w jej wielowymiarowym (także tym bardziej rozrywkowym) aspekcie” (s. 8). Sylwetki poszczególnych twórców zostały przedstawione w porządku alfabetycznym. Szkice monograficzne uwzględniają podstawowe informacje biograficzne na temat danego autora (ze wskazaniem adresu strony internetowej poświęconej wybranemu twórcy), wykaz jego najważniejszych publikacji (tytuły utworów, zalecanych do

¹⁵ Trzeba dodać, iż Autorka zestawia wybrane zjawiska literackie w najnowszej prozie rosyjskiej z analogicznymi zjawiskami, obecnymi w literaturze światowej, uwzględnia podobieństwa i różnice między nimi, wyjaśnia w ten sposób na przykład specyfikę rosyjskiego postmodernizmu.

prze czytania zostały wyłuszczone), fragmenty recenzji rosyjskich krytyków w przekładzie na język polski, zagadnienia, na które warto zwrócić uwagę podczas lektury oraz polską literaturę krytyczną¹⁶. Na „liście Liliany Kalite” znaleźli się autorzy wybitni, pisarze, którzy zyskali miano kultowych, skandaliści i prowokatorzy, prozaicy, operujący różnymi środkami wyrazu, kreujący różne typy bohaterów – podsumowując, mamy tu do czynienia z różnorodnością w sferze aksjologii, problematyki, poetyki. Prozę kobiecą reprezentują: noblistka Swietłana Aleksijewicz, pisarka-dokumentalistka (*Wojna nie ma w sobie nic z kobiety*¹⁷), prozaik i dramaturg Ludmiła Pietruszewska (*Jest noc*), Ludmiła Ulicka, przedstawicielka nowego sentymentalizmu (*Sonieczka*), Tatiana Tolstoj (antyutopia postmodernistyczna *Kys*), pisarka i dramaturg Elena Czudinowa, przedstawicielka prozy fantastycznej (antyutopia *Meczec Notre Dame. Rok 2048*), Jelena Czyżowa (*Czas kobiet*), Swietłana Wasilenko (*Głuptaska*), Guzel Jachina (*Zulejka otwiera oczy*), Natalia Kluczariowa (*Wagon Rosja*), Irina Dienieżkina, przedstawicielka pokolenia *next* (*Daj mi! (Song for Lovers)*), Aleksandra Marinina, „królowa kryminału” (*Kolacja z zabójcą*), Oksana Robski, przedstawicielka literatury glamour (*Casual: zwyczajna historia*). Do skryptu włączeni zostali czołowi przedstawiciele postmodernizmu – Wiktor Jerofiejew (*Encyklopedia duszy rosyjskiej*), Władimir Sorokin (*Kolejka*), Wiktor Pielewin (*Generation „P”*), a także Władimir Makanin (*Asan*), Michaił Szyszkin (*Nie dochodzą tylko listy nienapisane*), Borys Akunin, autor „kryminałów retro” (*Azazel*), reprezentanci nowego realizmu – Roman Senczin (*Rodzina Joltyszewów*), Zachar Prilepin (*Sańkja*), Arkadij Babczenko (*Dziesięć kawałków o wojnie. Rosjanin w Czeczenii*), przedstawiciele nurtu prozy fantastycznej – Oleg Diwow (*Wybrakówka*), Siergiej Łukjanienko (*Brudnopis*), Aleksiej Warłamow, przedstawiciel nurtu apokaliptycznego (*Zatopiona arka*), Dmitrij Głuchowski, przedstawiciel nurtu postapokaliptycznego (*Metro 2033, Metro 2034, Metro 2035*), dziennikarz, krytyk literacki, poeta, dramaturg i prozaik, autor poczytnych biografii pisarzy, Dmitrij Bykow (*Uniewinnienie jako historia alternatywna*), przedstawiciele nurtu satyrycznego – Jurij Druźnikow (*Pierwszy dzień reszty życia*), Michaił Kononow (*Gola pionierka*), Paweł Sanajew, przedstawiciel prozy autobiograficznej (*Pochowajcie mnie pod podłogą*), Jewgienij Wodołazkin, przedstawiciel prozy intelektualnej (*Laur*).

Oczywiście, wybór właśnie tych prozaików, właśnie tych tekstów, właśnie tych opinii krytyki może powodować u odbiorcy pewien niedosyt, z czego doskonale zdaje sobie sprawę sama Autorka skryptu i tłumaczy: „Zawartość pomocnika stanowi efekt subiektywnego wyboru lektur i literatury krytycznej. Jestem świadoma, że zaproponowany w części drugiej wykaz utworów można uzupełnić lub nawet stworzyć (...) alternatywną listę” (s. 8). W ten sposób Liliana Kalita pozostawia szerokie pole manewru dla innych literaturoznawców (w przyszłości również dla siebie) i niejako zachęca do napisania kolejnych skryptów, w których zaproponowana przez nią w 2020 roku lista lektur może zostać zmodyfikowana. Omawiana książka

¹⁶ W skrypcie umieszczono także listę wybranych pozycji książkowych autorstwa polskich i rosyjskich badaczy, znawców współczesnej literatury rosyjskiej.

¹⁷ W nawiasie podaję tytuł utworu, który znalazł się w wykazie lektur, ułożonym przez Lilianę Kalitę.

to, niewątpliwie, ciekawa i wartościowa, starannie przygotowana pomoc dydaktyczna, warta polecenia nie tylko dla studentów roszoznawstwa, studentów filologii rosyjskiej i słuchaczy innych kierunków filologicznych, ale także dla „zwykłych” czytelników, których po prostu interesuje najnowsza literatura rosyjska.

Ewa Pańkowska
Białystok

DOI 10.15290/sw.2020.20.29

Monika Famielec, *Урбанонимы города Бреста XX века (Urbanonimy Brześćcia w XX wieku)*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2018, ss. 292.

Przedmiotem oceny jest monografia *Урбанонимы города Бреста XX века* (napisana po rosyjsku, jak wskazuje tytuł). Już na wstępie należy podkreślić, że podjęcie badań z zakresu urbanonimii jest cenną inicjatywą, ponieważ ta dziedzina onomastyki ze względu na wiele obiektywnych trudności, głównie związanych z gromadzeniem materiału badawczego, uciążliwą i czasochłonną ekscerpcją źródeł, nie może poszczycić się bogatym dorobkiem. Tym niemniej powstaje coraz więcej monografii poświęconych urbanonimii miast, zarówno polskich, jak też ukraińskich i białoruskich.

Jako wybitną badaczkę polskiego nazewnictwa miejskiego na pierwszym miejscu należy wymienić Kwirynę Handke, która m.in. jest autorką znakomitej rozprawy teoretycznej z zakresu nazewnictwa miejskiego oraz monografii poświęconej urbanonimom Warszawy¹. Kilka dużych polskich miast doczekało się opracowania warstwy onimicznej, m.in. Szczecin, Kielce, Poznań, Łódź, Rzeszów². Z kolei Marcin Kojder i Marek Olejnik zajmują się zmianami, jakie zachodziły w urbanonimii ukraińskich miast³. Autorka ocenianej monografii, dotyczącej urbanonimii Brześćcia, Monika Famielec, kilka swoich wcześniejszych prac również poświęciła nazewnictwu tego miasta⁴.

¹ K. Handke, *Dzieje Warszawy nazwami pisane*, Warszawa 2011.

² A. Belcherowska, T. Białecki, *Toponimia miasta Szczecina*, Szczecin 1987; D. Koperowska, *Historia i współczesność w nazewnictwie*, Kielce 2001; Z. Zagórski (red.), *Nazewnictwo geograficzne Poznania*, Poznań 2008; D. Bienkowska, E. Umińska-Tytoń, *Nazewnictwo miejskie Łodzi*, Łódź 2013; A. Myszka, *Urbanonimia Rzeszowa. Językowo-kulturowy obraz miasta*, Rzeszów 2016.

³ M. Kojder, M. Olejnik, *Wpływ zmian politycznych na nazewnictwo miejskie na Ukrainie*, „Slavica: Annales Instituti Slavicis Universitatis Debreceniensis”, XLV (2016), s. 56–62.

⁴ M. Famielec, H. Duszyński, *Главные тенденции в развитии урбанонимии Бреста и Гродно – сопоставительное описание*, „Białorusienistyka Białostocka”, t. 2 (2010), s. 179–188; M. Famielec, *Урбанонимная система межвоенного Бреста-над-Бугом*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 16 (2016), s. 193–205.